

RADÁCSI LÁSZLÓ: GONDOLKODJ OKOSAN! MCC PRESS, 2024.

Tímár Gigi: Önsegítő könyv kezdő (?) kritikai gondolkodóknak

<https://doi.org/10.71157/upsz.2025.03-04.12>

A kritikai gondolkodás fontosságáról régóta és manapság is meglehetősen sok szó esik szakmai és hétköznapi beszélgetésekben. Afféle *buzzword* lett. Nem is csoda, hisz a saját bőrünkön is érezzük, hogy mennyire nehéz értő módon feldolgozni a felénk áradó információs dömpinget akár a hétköznapi életben. A kritikai gondolkodás fontosságát különböző tudományterületek szakértői erősítik meg. Pedagógiai megközelítésből többek között Ken Robinson, aki szerint ez egyike azoknak az alapkompenciáknak, amelyeket az iskolában fejleszteni kellene.¹ Jonathan Haber a témában alapvetőnek tekinthető művének előszavában szintén leszögezi, hogy a magolásközpontú oktatás helyett kell hogy adjon maga mellett a kritikai gondolkodók nevelésének – hozzátevé, hogy a kritikai gondolkodók a munkáltatók által leginkább keresett személyiségtípus egyben.²

Elfogadva, hogy az oktatásnak fontos szerepe a munkaerőpiacra való hatékony felkészítés, szintén figyelemre méltó, hogy az analitikus gondolkodás 2025-ben harmadszor is a legfontosabb elvárt kulcskészség lett a munkaerőpiacon a World Economic

Forum Future of Jobs kutatásnak eredményei szerint.³ A kritikai gondolkodás hasznosságában és a megtanulásának fontosságában nagy egyetértés mutatkozik a témával foglalkozó szakirodalomban. A fentiekkel való mély egyetértés után kezdődnek azonban a (bármely területen dolgozó) pedagógus, tudatos fiatal vagy egyszerű szülő valódi nehézségei, hiszen jön a kérdés: miképpen is kellene e fontos készség fejlesztésének nekikezdeni saját praxisában? Radácsi László *Gondolkodj okosan! Az intellektuális szupererő* című könyvének célja, hogy ehhez adjon önállóan használható eszközt azoknak (főként a fiataloknak), akik nem sajnálják az energiát önmaguk fejlesztésére.

A *kritikai gondolkodás* fogalmának pontos meghatározása – több más, úgynevezett 21. századi, vagy transzverzális készséghez hasonlóan – meglehetősen sokszínű. A képességet arra, hogy információkat elemezzünk, objektíven mérlegeljünk bizonyítékokat, majd logikusan érveljünk és véleményt alkossunk, számos szerző számos elnevezéssel illeti. A definíciós zűrzavart mutatja, hogy mi magunk is, már ezen szöveg első bekezdésében két

¹ Ken Robinson és Lou Aronica (2018): *Kreatív iskolák*. HVG Könyvek, Budapest.

² Jonathan Haber (2020): *Critical Thinking*. MIT Press, Cambridge (MA).

³ World Economic Forum (2025): *Future of Jobs Report 2025*. Letöltés: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf (2025. 01. 29.).

különböző kifejezéssel beszéltünk róla. Radácsi ezért már a kötet címében világossá teszi: a kritikai gondolkodás számára egyfajta 21. századi „okosság” – az okos, máshol az ügyes vagy fegyelmezett gondolkodás a kötetben a kritikai gondolkodás szinonimájaként szerepel –, „intellektuális szupererő”, amely átseghíthet soha nem látott sebességgel változó világunk számos kihívásán.

A kötet saját meghatározása szerint nem tudományos szakkönyv, sokkal közelebb áll az önségítő műfajhoz. Célja, hogy egyensúlyt találjon a „még szükséges elmélet és a már érdekes, való világbeli alkalmazás” között. A tömérdék információ rendező elve pedig megélésünk szerint az – s ha úgy tetszik, ez maga az azonnali hasznat ígérő csali is –, hogy a kötet gyakorlatiasan segítse egy szakdolgozat (vagy más, elsősorban egyetemi beadandó, írásmű) értelmes megírásában azokat, akik efféle feladat előtt állnak. A több évtizedes egyetemi oktatói, kutatói, tanácsadói, tréneri tapasztalattal rendelkező közgazdász szerző identitási közül így e kötet írójaként az oktatói mutatkozik meg legerősebben.

A kötet a témát megalapozó elméleti és történeti áttekintéssel indul, reagálva arra, hogy a kritikai gondolkodás gyökerei – annak ellenére, hogy ez az attitűd csak a múlt században lépett ki az elitek privilégiumai közül – milyen mélyre nyúlnak vissza a történelemben. A bevezető fejezetek a kritikai gondolkodás jelentése, a szükséges intellektuális sztemderdek, valamint az okos gondolkodáshoz szükséges több, együttesen szükséges szemléletmód – ha úgy tetszik, algoritmus –, valamint alapvető mentális modellek bemutatása mellett a gondolkodásról

való gondolkodás – a gondolkodás iskoláinak – alapvető ismereteit összegzi. A kötet a következőkben az *elemzés – érvéles és logika – értékelés és következtetés* folyamatait követi végig, minden fejezetben eljutva az elméleti alapoktól a konkrétabb, az adott produktív szakaszt támogató eszközökig. Közben bevezetve olyan alapvető, de komplexebb fogalmakat, mint például *kva-*

litatív és kvantitatív és ezek különbsége, vagy az *induktív és deduktív következtetés* – ezzel nemcsak a jelen kötet, de más olvasmányok és egyetemi

órák befogadását is támogathatva.

A következő fejezetek konkrét eszközöket, kipróbálható módszereket mutatnak be a gondolkodás fejlesztésére, a döntéshozás támogatására. Ezt további fejezetnyi mennyiségű, a témához kapcsolódó kiegészítő tudás és információ megosztása követi – a vita normáinak tisztázásától a különböző kutatási mintavételi módszereken át az arra vonatkozó praktikus tanácsokig, hogy miképpen használjuk okos gondolkodóként az internetet.

Komplex tehát a kötet; egyszerre törekszik megalapozott elméleti háttérrel adni és alapvető fogalmakat tisztázni, hatalmas mennyiségű tudást, ahhoz szükséges háttértudást összegezni, számos ötletet, felfedezett összefüggést megosztani szemléletes és – minden bizonnyal nem véletlenül – gyakran mosolygásra késztető példákkal alátámasztani mondandóját, és például még ahhoz is vázlatot adni, hogy miképp írjunk érvelő szöveget. Mindez nagy vállalkás nem csak a szerző, hanem a befogadó részéről is. Még akkor is, ha a szerző az előszóban felhatalmazza az olvasót, hogy eltérjen Lewis

még ahhoz is vázlatot
adni, hogy miképp
írjunk érvelő szöveget

Carroll *Alice Csodaországban* című meséjének igazságától, miszerint: „kezd a kezdésén [...]”, és leghelyesebb, ha a végén végzed”.

A kötet stílusa végig könnyed és gördülékeny. Ugyanakkor egy szigorúbb szerkesztővel feszebb rendbe is szervezhető lettek volna az áradó gondolatok. A könyv összességében annyi mindenről – és az e sokasághoz tartozó annyi minden másról, valamint a köztük lévő összefüggésekről – ad információt, hogy olykor még a gyakorlottabb olvasó számára is kihívás befogadni ennyi tartalmat. A szerző így a kognitív hibákat taglaló fejezetben megismert „a tudás átka” nevű hibába végül olykor maga is beleesik – mentségére szóljon, hogy így maga (is) illusztrálja saját állítását, miszerint kognitív hibák nélkül nem lehet létezni.

Ezzel együtt a fentieknek is köszönhető, hogy bár a fülszöveg szerint a könyv kezdő gondolkodóknak szól, gyakorlottabbnak is érdekes, és nem utolsó sorban szórakoztató olvasmány. Ez azok számára lehet vonzó, akik pedagógusként vagy szülőként valaki mást segítenének a kritikai gondolkodás útján megtett első lépéseiben. Még akkor is jó erre a kötet, ha számukra esetleg kevesebb lesz benne a korábban nem ismert tényadat. És persze a haladó „okos gondolkodók” azok, akik biztosan nem rémülnek meg Arisztotelész emlegetésétől, a *kognitív keret* kifejezés magyarázatként való használatától, egy váratlanul felbukkanó logikai képlettől, vagy felnevetnek az olykor meglehetősen intellektuális poénokon.

A „kezdőket” a szerző a mindennapi életből vett példákkal támogatja, illetve azzal, hogy sokszor könnyedén és frappánsan vezeti be a nehéz kifejezéseket, mint például, amikor szüleink bölcs tanácsaihoz hasonlítva magyarázza el a heurisztika – a gondolkodáselméletben megkerülhetetlen, de a szigorúan tudományos közegen kívül egyértelműen ijesztő – fogalmát. Kérdés ugyanakkor, hogy az ezzel együtt is komplex szöveg nem dobja-e le magáról a fülszövegben tételezett ideális olvasói csoport kevésbé kitartó tagjait. Ezt a „vesztélyt” a szerző is jelzi már az előszóban: leszögezi, hogy a szellemi fejlődés kemény munkával jár, ahogy tesztünk sem lesz edzettebb erőfeszítés nélkül.

Mindannyiunk üdvére válna, ha sok fiatal (és nem fiatal) ismerné meg és használná a kötetben foglaltakat. Ehhez fontos lépés, hogy született egy olyan, nem tan

a „kezdőket” a szerző a mindennapi életből vett példák

könyv, amelynek révén akár a megfelelően elszánt olvasó egyedül is hozzáférhet ehhez a tudáshoz. A kapcsolódást minden bizonnyal segíti a szöveg közvetlen, személyes stílusa, amely kicsit olyan, mintha egy témája iránt elkötelezett tanár felülne az asztal tetejére az óra után, és elkezdene mesélni. A recenzensnek például a kötet forgatása közben visszavisszatért az érzete: milyen jó lenne mindezt olvasás után *megvitatni*. Így kellemes meglepetés volt, hogy a könyv végén a szerző jelzi: szívesen beszélget valójában is a kritikus gondolkodásról, ha hívják. Őszintén remélem, hogy vannak olyan tudatos, fiatal közösségek, akik élnek a felkínált lehetőséggel.